

Աւրախ եմ որ զքեզ մայր ըլլալու արժանաւորութեան հասած կը տեսնեմ: Գիտես որ, իմ փափուկ սէրս ու զգացումներս քեզի միշտ յայտնել երբեք չեմ զլուծած. նայնպէս և վերջին համբոյրս քեզի տալէս ու զքեզ սիրելի

ասով պիտի կարենանք իմանալ թէ ասորիւթաւոր և օգտակար առարկայն որչափ ուշադրութեան արժանի է :

Նախ՝ պարտական ենք, սիրելիք իմ, այս վայրկենէն սկսիլ ազէկ մը մտածելու, թէ մեր տղայոց վրայ ունեցած անսահման ազդեցութիւնը ի՞նչ պարտքերու զմեզ կ'ենթարկէ՝ անոնց վճարելու, և անոնք ի՞նչ իրաւունքներ ունին սեղմէ պահանջելու :

Արբ մեր տղայոց բնական կարողութիւնները սկսին կամայ կամայ աճիլ ու զարգանալ, ամենէն առաջ ասոնց վրայ հակամիտութիւն մը կը նշմարենք ներքինօքնօքն (ուրիշ վրայ), բնական փափագ մը սփռելու, սրտնալու և երանքելու : Ուրեմն զաւակնիս լու մը դատարարական համար պէտք է ջանանք անոնց այս բնական հակումներն ու փափագներն կանոնաւորել, և որչափ կարելի է, բարոյական և հոգեւոր առարկաներու ուղղել :

Այո, սիրելի բոյրս, մեզի՝ մարցս միայն յանձնուած է Նախահաւանութիւնը գլխաւորապէս, որ մեր տղայոց բնական ձիւքերնին ազէկ դատարարականութեամբ կրթենք և ծաղկեցնենք և սրտարատենք իրենց սրտերը սիրել զ'ստուած և յարգել զճնոգը, անոնց երախտագէտ ըլլալ, և հաւատարիմ մնալ : Տղայոց առաջին պարտքն է յարգել ծնողքնին, ծիրել, և անոնց հնազանդ և հլու ըլլալ : Այս ազնիւ զգացումները տղայոց սրտին մէջ արծարծելու համար պէտք է որ մենք ամէն ջանք ի գործ դնենք անոնց սիրելի ըլլալու, և մէյժոր անոնց սիրելի և հաճելի ըլլանք, ալ այնուհետեւ շատ զիւրաւ և շատ յաջողակութեամբ Աստուծոյ սիրոյն ալ զանոնք կ'առաջնորդենք :

Տղաքնիս տուններու պէս մեր խնամոցը յանձնուած են : Զոնք ուրեմն զանոնք, յօտենք և մշակենք ինչպէս որ տունկ մը : Զանոնք ուրեմն այս մեր բարձր առանձնաշնորհութիւնները չորաչար չգործածելու և կեանքերնին ծուլութեամբ չանցընելու, պատճառ բերելով թէ « ինչ կրնամ ընել, անձս տկար է » : Ժանաւանդ մեր տղայոց մօտց գանձակի մէջ ամէն օր և ամէն ժամ մեր երկը՝ լռմանը ձգել չդանդաղիլը, և ամենն ին վառահր ըլլանք որ աշխատութիւննիս ի զուր չսկսինք ելլէ : Թէ և տղայոց ունեցած տարածամ ունակութիւնները առաջին անգամ մեզի իբրեւ սարգի ամենանաւոր հիւսուածք մը կը ներկայանան, որ հաջորդ ամէն շնչումէն կ'երեւան, և մատով անոր դպածիդ պէս կ'ոչնչանան, բայց ճշմարիտ հեռադատութիւն մ'ընելով, այս ոչնչ հարժուած ունակութիւնները անանկ մեծա-

մեծ և ամենազորաւոր կապեր են, որ հոգեւոյ յաւիտենական երջանկութիւնն կամ թշուառութիւնն տանցմէ կախու մն ունի :

Թէ գիտունք և թէ ագէտք շատ ազէկ կը ճանչեն թէ ունակութիւնը ի՞նչ ազդեցութիւն և գորութիւն ունի : Նիկա փոքրիկ հասակուս մէջ հասկնալ անկարելի է, բայց որչափ որ այս ունակութիւններով մեծնանք, ալ կը նմանինք թուերին կարուած միտկներու, ուրոնք զուր տեղը կը ջանան թաշիւ : Նա այս տեղ կրնանք հասկնալ թէ ծնողք որչափ պէտք է ուշադրութիւն ընեն թէ ի՞նչ աեսակ ունակութիւններ կը ձեւանան տղայոց մօտց մէջ, և թէ այս ունակութիւնները ի՞նչ հիման կամ ի՞նչ սկզբանց վրայ կը կայանան :

Եթէ պզտիկաց մեր տղայոց սրտին մէջ բարեգործութեան, բարեզգացութեան և խորհրդածելու ունակութիւնները մշակելու չջանանք, ալ թող չը յուսանք որ իրենց հաւատկին յառաջանալու ատենին, ապագային՝ ընկերութեան արժանաւոր անդամ ըլլալու համար պէտք է պաճ առաքինութիւններն ու բարի ձիրքերն ունենան :

Քանզի այն տղան, որ պզտիկուց չգաստիարակուիր, իւր ժամանակը բարի և օգտակար բաներով անցընելու, անսարակոյս տա անձը որչափ մեծնայ, այնչափ ալ ծոյլ կ'ըլլայ : Այն տղան որ կը սովել պզտիկուց կարծել որ ամէն բան իրմէ կախումն պէտք է ունենայ, և իրմէ աւելի երջանիկ և բարեբաղդ մը չկայ, արդարեւ մեծնալով ամենն ին բարեգործութեան քաղցր զգացումները չսկսի զգալ : Երան որ շնորհք ճանչել չէ սովորած, ապերախս պիտի ըլլայ, և անիկա որ պզտիկութեան ատենը ինքզինք կառավարել չէ սովորած, ամենն ին չը վստահար այնպիսին ոչ աստուածային և ոչ մարդկային օրէնքներէն : Կէշութիւնը մարդկային բնութեան մէջ այնչափ արմատացած է, որ ալ նյութաւոր բան է բարիք սպասել մեր տղայոց մէ, եթէ պզտիկուց այս բարեաց սերմերը անոնց սրտին մէջ յանած չըլլանք, քանզի այս ատեն դեռ սրտերը կախուղ և փափուկ և չար ունակութեանց ենթակայ չեն :

Նով ըսել չեմ ուզեր, որ մարդկային բնութիւնը անփոփոխելի է, այլ ընդհակառակն յառաջացելու հասակին մէջ անգամ կը փոխուի, օրինակի համար ստախոսը կրնայ իւր ստախոսութենէն բոլորովին հեռանալ, գոն իւր գոյութենէն, կարծրասիրտն և անողորմ ըն բարեյոճար և քաղցրայեղութեւ կրնայ ըլլալ, և բոլոր սիրտն ու բնաւորութիւնը կրնայ փոխուիլ աստուածային շնորհիւ, բայց տաանկ փոփոխութիւն մը բոլորովին անհաւանական կ'ըն-

լայ, երբ տղան փորրիկ հասակն անտարբե-
րութեան և չարութեան մէջ աճած ըլլայ, և
ասանկ վնասիկ մը մէջ ամենին բարիք մը չքա-
նորենք մեր անհոգութենէն: Ա՛յ թէ կը փա-
փաքինք որ զաւակս մեծնան նէ, ողբատա-
սէր, ճշմարտասէր, ծնողաց հազանդ, ամե-
նուն կորեկից, մեծամեծ ձիրքերով զարդար-
ուած ըլլան, ուղիղ դատողութիւն ունենան,
և վերջապէս մեր փափագածին պէս ըլլան,
ջանակը առանց վայրկեան մը կորուսանելու,
ողբնուս ունակութիւնները շտկել և բարե-
կորգել քանի որ մեր իշխանութեան տակն են:
Քանզի մէյ մ'որ այս սահմանէն անցնին, ալ
այնուհետեւ անկարելի բան կ'ըլլայ զանոնք ուղ-
ղելը:

Ուրեմն ինչպէս որ Միքիկի միջնակները
աւագին հասերը այնչափ յամառութեամբ կը
դիզեն որ անոնց բլրակները բնիկներուն խոր-
ձիթներուն բարձրութեանը հաւասար կ'ը-
լլան, և ճանապարհորդին՝ սրանչափայ զգա-
ցում մը կ'աղդեն, ու զանի կ'աղչեցնեն, այս
պէս ալ մայրը իւր կենաց ամէն պարագային
մէջ, թէ տունը եղեր, թէ փողոցը, թէ մի-
նակ թէ ուրիշներուն քով, պէտք է ճգնի սա-
կաւ առ սակաւ իւր աղայոց սրտին մէջ սպա-
սարել այն սկզբունքներն և այն ունակութիւն-
ները, որոնցով կարենան տղայք մարդկային
ընկերութեան օգտակար անդամ և Մտուծոյ
սիրելի ըլլալ:

Ողջ լեր

Քոյր բո

Դ. ՏԱՐԵՆԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐ ՈՒԹԵԱՆ

Սահմանադրութիւն, կամ ճիշդը խօսելով
Սահմանադրական սկզբունք Ա. անգամ 1860
մայիս 24ին ծնունդ առաւ մեր Մզգին մէջ,
Վնասարատիւ Սարգիս Սրբաղան Պատրիարքի
օրով, և այնուհետեւ սկսաւ աճում առնել,
անանկ որ սոյն սկզբունքը, այսինքն ժողովուր-
դին իր քուէային իր պաշտօնեայներուն ընտրե-
լու իրաւունքն ունենալու սկզբունքը ծաւա-
լեցաւ, զօրացաւ և անմահացաւ Մզգին մէջ:
Այս սկզբունքը ինքնին այնչափ դուրսութեան
արժանի է որ, այսպիսի սկզբան մը հաստա-
տութեան օրն ալ փառաւոր հանգիսիւ ատնա-
խմբէն ալ արդարեւ կ'արժէ:

Այս տարի ալ Չորրորդ Տարեդարձի տօ-
նախմբութիւնը կատարուեցաւ սովորական
փառաւորութեամբ ի Հիւնքեար իսկէլէսի:

սա տարբերութեամբ որ Մէքոզի թաղական
խորհրդոյ կողմանէ եղած սիրալիր ընդունե-
լութիւնը, և հանգիսին կարգադրութիւնը
յանձն առնող Սահմանադրական միջոցաւ տեա-
նուած պարզութիւնը ու բարեկարգութիւնը
ուրիշ տարիներէ աւելի նշանաւոր էին և ար-
ժանի մեր շնորհակալութեանը և ազգայնոց
գոհունակութեանը:

Յուսով եմք որ ուրիշ տարիներ հետզհե-
տէ աւելի բարեկարգ ու վայելուչ կ'ըլլայ
այս հանդէսը, որ ազգային կերպարանք ունի,
և որուն որ և իցէ պակասութիւնը պատիւ
չբերէր Մզգին:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Սեր նախորդ թուով ինչպէս ըսեր էինք,
անցեալ ուրբաթ Վարժից Ս. Մուսաւորիչ
եկեղեցւոյն մէջ գումարուեցաւ Մզգային
Ինդհանուր Ժողովը, բայց դժբաղդաբար և
ցաւելով կ'ըսենք թէ օրինաւոր թիւը չունե-
նալով, վերջնական ու վճռական որոշումներ
չէր կրնար տալ, ուստի կարևոր խնդրոց վրայ
միայն վնասբանութիւն եղաւ:

Ինչպէս յայտնի է մեր ընթերցողաց, աղջ-
գային կարևոր խնդրոց էն առաջին ու գլխա-
ւորն է հրաժարելոյ խնդիրը: Դժբաղդաբար
տարի մ'է որ Սահմանադրական Վարչութիւ-
նը կազմուած է, և դեռ Քաղաքական Ժողովը
չկրցաւ իր ամբողջութիւնն աւելնալ, դեռ
Տեսուչ խորհուրդներէն ու հոգաբարձու-
թիւններէն չկազմուածներ կան, և ասոր պատ-
ճառ ընտրուած անձերուն միշտ հրաժարին
է, դարձեալ մարդու պակասութեան պատճառ-
աւ:

Քաղաքական Ժողովոյ երեք հրաժարեալ
անդամոց աւել նորերու ընտրութիւնը անցեալ
շաբթու քուէարկութեամբ կատարուեցաւ,
բայց քուէարկութեան մէջ սխալ մը եղածա-
րուելուն համար անվաւեր համարուեցաւ, և
որոշուեցաւ նորէն քուէ խնդրել արդէն համե-
մատականի մնացած 10 անձերու մէջէն ճի վրայ,
և դ՛ը օրը քուէարկութիւնն ու քուէհամարն
ըլլալով հետեւեալ արդիւնքն առնեցաւ:

- Սիրիւ աղա Մզգի
- Կաղուղ Էֆենտի
- Դէսրգ աղա Սթիմարաճեան
- Մլթուն Տիւրքի Էֆենտի
- Սուպահեաճեան Հակոբ Էֆենտի

Այս անձերը Քաղաքական Ժողովոյ անդամ
ընտրուեցան, յուսով եմք որ ասանցմէ ալ հը-
րաժարութիւններ տեսնելու դժբաղդութիւն
չենք ունենար:

Ըստ Սահմանադրութեան, Ժողովոյ և Խորհրդոյ գիւաններու փոփոխութիւնն աւելն ապրիլ ամսոյ վերջերը կ'ըլայ. ուստի Րնգհ. Ժողովոյ գիւանին համար ալ վերստին քուէարկութիւն եղաւ անցեալ անգամ և արդիւնքը բացարձակ առաւելութեամբ նախկին Դիւանը վերահաստատեց իր պաշտօնին. բայց Լտենապետ Սերվիլէն էֆէնտին կըր. կին կրկին իր հրաժարականին վրայ պնդեց. և որովհետեւ նոյն աւուր նիստը օրինաւոր չէր, մեծագոյն մաս չըլլալուն, որոշում չորուեցաւ, և օրինաւոր ատենի մը Թողուեցաւ որ այս նիւթոյն վրայ խօսուի:

Պարտուց և արոց խնդրոյն լուծմանը համար բաւական վիճաբանութիւններ եղան, և վերջապէս պարտուց խնդրոյն կարգադրութիւնը բոլորովին Քաղաքական Ժողովոյ յանձնուեցաւ. որ Տնտեսական Խորհրդոյ աջակցութեամբը հոգայ. արոց խնդրոյն համար ալ Քաղաքական Ժողովը նոր տեղեկագիր մը պատրաստած էր, որուն մէջ յայտնի կը տեսնուէր թէ Յանձնաժողովի մը պատրաստած և մեր անցեալ Թուով հրատարակած Տեղեկագրոյն ցուցեցած պէտքերը գրեթէ կրկնապատկուած էին: Քաղաքական Ժողովոյն աւսանկ ենթադրական հաշիւ մը ներկայացնելուն պատճառն ան եղած է որ Րնգհ. Ժողովոյ առաջին նիստին մէջ Լղգին կարեւորագոյն պիտոյքները մնացուած ցուցուեցան, այսինքն դատարարական և դուրսերը Քննիչ խորհրու խնդրոյն վրայ ակնարկութիւն մը չի կար հաշուեցուցակին մէջ. ուստի Քաղաքական Ժողովն ալ պատահական ծախքը 300000ի հանեց, և դատարարական և համար 250000 զուրուշի գումար մ'որոշեց: Բայց Ժողովականք նկատելով որ այս կերպով ազգային սընտուկին բացը 800000ի կը հասնի, և որովհետեւ այս բացը գոյողը տուրքը պիտի ըլլայ, և որովհետեւ այսչափ մեծ գումար մը տուրք ձեռք ձգելը առայժմ դժուարաւ կը յուսացուի. ուստի այս տարուան համար գոնէ դատարարական և խնդրոյն ետ Թողուլ արժան դատուեցաւ, և միւս գումարներէն ալ իջեցնելով, 4-5 հարիւր հազարի բացը գոցելու համար տուրք Ժողովելու որոշում եղաւ ըստ Տեղեկագրի Րնգհ. Տրոյ Յանձնաժողովին, որ հրատարակեցինք մեր նախորդ Թուով:

Րնգհանուր Ժողովը, ինչպէս կ'երեւայ, իր օրինաւոր նիստն ընելու դժուարութիւնը կը քաշէ, և ասոր գլխաւոր պատճառ է թէ Լրեսիֆիոսն ընտրուած քանի մ'անձանց Ժողովի չգալը, և գաւառներուն Լրեսիֆիոսանց տակաւին չընտրուելն է ալ, կարծենք ոչ փոքր

պատճառ մ'են նաեւ պարագիւն վիճաբանութիւնները որ կը ձանձրացնեն Ժողովականները. և ասանկով օր օրի անոնց Թիւր կը նուազի: Լղէկ կըլլայ որ այս Լղգային պատկառելի Ժողովը մանր մունր խնդիրներու վրայ վիճելը Թողու, և ազգային կարեւոր խնդրոյ վրայ դարձնէ իր ուշադրութիւնը, այն խնդրոյ՝ որոնք իր բաղմած ատենին բոլորաբար շարունակեց ու Թշուառ ազգայնոցմէ լարագին աչօք կը մատուցուին:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒՄՆԻԱՆՈՑ ՅԵՏԻԳՈՒԼԷ

Ըստ սովորութեան Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին մատուան մէջ Ս. Համբարձման տօնին օրը Ս. Պատարագ մատոյց Լմենապատիւ Սըրբազան Պատրիարք Հայրը:

Նոյն աւուր հանգիսին ազգային բաղմութիւն ակնաւոր անձինք հրաւիրեալ էին, բայց խիստ քիչերը հաճեցին նոյն օրը ներկայ գտնուիլ ի Հիւանդանոցն, և միսթարեւանոր մէջ պատասպարուող տառապեալները:

Տարւոյն մէջ օր մը ազգային մեծամեծ անձանց ի Ս. Փրկիչ ներկայութիւնը հինուց մը նացած գովելի սովորութիւն մ'էր, և Ըստ ուսածահաճոյ առաքինութիւն մը. բայց կընդհատենք որ Լղգին մէջ այս քրիստոնէափայելայեցութիւնն ալ իր առաջին եռանդին մէջ չէ մնացեր. . . . Հիւանդանոցի անուշով ստակ հաւաքելը դիւրին է կ'ըսուէր, բայց շատ մարդու նոյն օրը ներկայ չգտնուելուն պատճառ ստակ տալու դժկամակութիւնն եղած է. . . ինչ որ է. մենք նոյն օրը Հիւանդանոցն էինք. և իւրաքանչիւր բնակարանի մարդութիւնը, կառավարութեան և այլ ամէն հանգամանաց օրինաւորութիւնը տեսնելով միսթարուեցանք, և շնորհակալութիւն տուինք այժմեան անխոնջ Հոգաբարձութեան, և նոյնը հրապարակաւ ալ կը մատուցանենք:

Իսկ խնամակալութեաց ըրած մեծամեծ նըպատները, մանաւանդ Լրտման Լղնուափայլ և Քննաք Լպրու հանրմին մարդասիրական խնամքն ու հոգածութիւնը և առատ նպատները ոչ որ առանց շնորհակալութեան և առանց ջերմ բարեմաղթութեան կրնայ լըսել ու տեսնել. բոլոր աղբաւները բերանսցին շնորհակալութիւն կը մատուցանէին թէ Հոգաբարձութեան և թէ խնամակալութեաց և մանաւանդ կ'ըսէին թէ ամէնուս սիրտը կը խայտայ երբ Լպրու հանրմին գալը կ'իմանանք. որովհետեւ ամէն մէկ այցելութիւնը, որ ամէն շաբաթ կամ գոնէ երկուշաբթի անգամ տես

զի կ'ուենեայ, իր հետ զանազան պիտոյք կը բերէ տառապեղոյս համար: Ընտաւափայլ հանրմին այս աղքատասէր ընթացքը յիրաւի մեծ շնորհակալութեան արժանի է, և ասանկ նեղ պարագայի մէջ Ընտաւափայլ յատուկ շնորհ մը համարելի:

Համբարձման աւուր մէջ թէ Ս. Փրկչի պատապարեղոյ և թէ հրաւիրեղոյ տրուած հացիկերոյթը նոյն ինքն Հոգաբարձութիւնն իր քսակէն պատրաստած էր:

Հիւանդանոցի Աստուծոյնին աշակերտներն ալ իրենց ազգային երգերը անընդհատ կը հնչեցնէին ի պատիւ հրաւիրեղոյ, և հայ կաթանութեան զատառու պատուելի թագէտ աղա Ս. Բագրատունին ալ պատուական և ազգու ատենաբանութիւն մ'ըբաւ առաջի հանգիստեանոց, որ մեծ գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ: — Հիւանդանոցի արգի Աստուծոյնը իր փառաւոր անցելոյն յիշատու կութիւնն անհնար է որ իր այցելուաց սրտին մէջ չարթնցնէ . . . :

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՀԱՇՒԻԸ

Տնտեսական խորհուրդը Սաթի 641 թը ու կը ծանուցանէր թէ՝ Սահմանադրութեան Ա. Տարեգարծի օրը վարդապի անունով ժողովուած ստակը 56½ օսմանցիի ոսկի յանձնուեր է իրեն:

Կը յիշեցնենք Տնտեսական խորհրդոյ իր Գ. նիստի ատենադրութիւնը, (Տես յաճախ թիւ 34) որուն մէջ ըսուած է թէ նոյն ստակը Պէտքերեան Յակոբ աղայի յանձնուած է քաղաքի, ինչու հիմա քաղաքի հաշիւն ալ չէ տեսնուեր . . . :

Երբ ան ատեն նոյն արձանագրութիւնը հրատարակեց. Տնտեսական խորհուրդը զանազան մեկնութիւններ տալ ուզեց. բայց մենք լուռ կեցանք, գիտնալով որ մեր այն հրատարակութիւնը ստակը չուտով պիտի կենդանացնէ . . . և պատասխանը յարմար ատենի մը պահելով: Ընդհանրապէս նոյն արձանագրութիւնը հրատարակելու մէկ պատճառնիս կը տեսնուի. ուրիշներ ալ կան որոնք ատենին պիտի յայտնուին, երբ պէտք ըլլան: Սենք այն արձանագրութիւնը հրատարակելով, Միջին օգոստոսը աւելի սիրելիս և յարգելիս ապացուցինք, և ոչ ուրիշ չարաւ միտութիւն մը, ինչպէս սովոր են այսպէս աշուտանել անոնք, որ իրենց գործը իրաւարի մէջ թաղել կ'ուզեն, և ի տես և ի լուր հաւատարմութեան լոյս կը պօռան:

Պ. Խմբագիր

Չէր Օրագրին մայիսի 9 թուոյն մէջ «Բարեգործական Ընկերութիւնը» մերկադրով յօդուած մը հրատարակած էր. որ մէկ քանի թշնամական և նախատական անհարկութիւններ կը պարտադէմ նոյն Ընկերութեան Ընդհանուր Ժողովոյ անդիմի 21-րդ օրուն նստին մէջ խօսուածներուն վրայ: Ընդհանուր Ժողովը, որ անցեալին զարձեւ պահուեցաւ, պարտք կը տեսնէ իրեն յայտնել ի պաշտօնէ որ ձեր յառաջ բերած խօսքերը տեղի ունեցած չեն յիշեալ նստին մէջ և ոչ որ ըսած է՝ դանկար. ոչ որ հաշիւ հարցոյց Տնօրէն Ժողովին. ոչ որ դրամադրին որքանութեանը վրայ ինքիւ յարցոյց և ոչ որ լեզու. Չէր պատմութիւնը, Պ. Խմբագիր, շինու պատմութիւն մըն է, և ձեր ըրածը ստեղծական և պարզապէս զրգարաւթիւն մըն է:

Կը ինքիւնք որ այս տղերս ձեր օրագրին առաջիկայ թուովը հրատարակէ:

Բերա 20 Մայիս 1864

Մերիւ Պէտքերեան

Արեւիկայի

Բարեգործական Ընկերութեան

Բարեգործական Ընկերութեան կողմանէ եկած այն նամակը ամբողջ կը հրատարակենք, ըստ որում ուրիշ առթիւ (տես յաճախ թիւ 12, երես 95) ըսած ենք թէ որուն նկատմամբ նպատաւոր կամ աննպատակ բան մը հրատարակուի, թէ այն անձին և թէ ուրիշի կողմանէ եկած բոլորք մը հրատարակելու ալ պատու ըրած ենք, որպէս զի ոչ մենք սխալ ըմբռնում մը ամբաստանող կամ գովող գտնուինք, և ոչ ուրիշի մը զրկանք մ'ընելու դժբաղդութիւնն ունենանք:

Բարեգործական Ընկերութեան այն նամակին մէջ դիտողը պիտի տեսնէ թէ Ժողովին մէջ մեր ըսած խօսքերը տեղի ունեցած չըլլալուն վրայ միայն մեր ըսածներուն լինելը պարտաւոր ըրալը ենթադրուած է:

Բարեգործական Ընկերութիւնը մեռած և թաղուած Ընկերութիւն մ'է. թող ուզածնուն չտի թուով ատենապետներ ու ատենադպրներ և անօրէն Ժողովներ ունենան:

Ընկերութիւնը Տնօրէն Ժողով մ'ունէր, որ այսչափ տարի պարապ նստելէն վերջը, յիշեցաւ և բարեգործութիւն ընելու նման ծանր պաշտօն մը վարելու անկարող ըլլալը յայտնեց ինքն. Ժողովին 21-րդ նիստին մէջ, և ըստ որում Ժողովը մեծագոյն մաս չունէր, և օրինաւոր չէր կրնար համարուիլ, նորէն մայիս 17-ին գումարուիլ օրոշուեցաւ, և Ընկերութեան Ընտանապետը Սեփարդոյ Ս. Միքայիլեան 25 ապրիլ ամսաթիւով նամակաւ մը ըսելով ընկերաց ծանուցում ըրին Սաթի 639 թուովը, որ գան նոյն օրը Ժողով գումարելու, և յոգնած ու անկարող Տնօրէն Ժողովին հրաժարականի ինքիւ ըրածերը. այս թիւն գործերը անել երեսն վրայ ծառայել Ընկերութեան Մեծ Վճարի մէջ պիտի իյնայ ի ինքն ապիւն և ի ՆԱԽԱՏԱՏՈՒ ԸՆԿԵՐԱՅ ԸՍԵՐՈՎ վերջացուցեր էին նամակը:

Ինքնաբերաբար թող զիտեն թե այս նամակը որ ճիշդ մայիս 9 ին մեր թերթին հետ կը հըրատարակուի, մեր ըսածները չեն ապացուցաներ: Գործերը երեսի վրայ յիշող Տնօրեն ժողով մը ինչպէս կը յոգնի և աւելորդ կ'ըլլայ...

Իսկ Մայիս 17 ին նիստը արդեօք օրինաւոր թուով տեղի ունեցաւ, և Ա. նիստին քաջալայ Գալուստ Բաղդասարէն ընկերները նոյն օրը ներկայ էին. մեր ըսածին նայելով ներկայ չեն եղեր. ուրեմն մայիս 17 ին նիստն ալ ապօրինաւոր է. ուրեմն ապօրինաւոր նիստ ունեցող ժողով մը պաշտօնական կերպարանք չիրտար ունենալ, և մեղի եկած վերի նամակն ալ ի պաշտօնէ չեմք ձանձնտար և չեմք ընդունիր, այլ լսի նոյն օրը ներկայ գտնուող քանի մը կառակալատար ընկերներու զիտողութիւնը:

Այս քանի մը անդամներն ալ մեզի հետ պէտք չէ որ ուզեն տեղեկանալ թէ ինչու բաղմամբ ընկերներ զանցառու թիւն կ'ընեն ու ժողովի ներկայ չեն գտնուիր. երբ մանաւանդ ստակ առած են, ինչու իրենց ստակին սիրոյն գոնէ ժողովի չեն երթար, և ինչեքու թեան անունն անգամ տալ չեն ուզեր...

Վերի նամակը երբ մեր պատմութիւնը չինծու կ'անուանէ, գիտէ՞ արդեօք թէ այն պատմութիւնը ուր և որոնց մէջ տեղի ունեցած է. գիտէ՞ արդեօք թէ ինչեքու թեան բաղմանց գտնուող բաղմամբ ընկերներէն ալ հարցնողներ եղած են, թէ ինչեքու թեան գրաւներն ուր են, և ինչու հաշիւ չեն տար:

Սեր ըսածները մեր քովէն կարկառուած չեն բնաւ. այլ անոնք տարածայնութիւն գտած են արդէն հասարակութեան մէջ, և մանաւանդ այն անձանց քով որ Բարեգործական ընկերութեան ինչպէս նաև ուրիշ ընկերութեանց ստակները չփոխեցնել կը խորհին Միշտ: Սեր ին 12դ թուոյն մէջ Բարեգործական ընկերութեան անպիտան բաժանորդի մը նամակը աւելի զայրոյթ պատճառեց, և առանկ ենթադրել տուաւ թէ Բարեգործական ընկերութիւնը գոյացնելու համար արդէն հնարաւորութիւն չըլլալը մնացած քանի մը ընկերներն ալ լաւ գիտնալով, կ'երկի թէ, կ'ըսեն, քանի մ'անգամ հրաւեր պիտի ընեն, և վերջապէս պիտի ելլեն ըսեն որ ժողովի չեկողը ընկեր չէ, հրաժարուած կը սեպուի, ուստի մնացեալները պիտի կազմեն ինչեքու թիւնը, և Բաղդասարէն ընկերներէ հաւարած ստակին վրայ իրաւասութիւնը իրենց պիտի վերապահեն:

Սեր այն անպիտան բաժանորդին խօսքերուն այնչափ արժէք չենք տար, այլ նկատելով որ, ըստ օրում ընկերութիւնը երկու ան-

գամ է մեծագոյն մաս չիրտար կազմել, և մանաւանդ իր գիւնանին ստորագրու թեամբը ընկերութեան մէջ Գալուստ Բաղդասարէն (մեր մահ) և Բաղդասար Բաղդասարէն քաղնքաւարական առամբը գործածուած է) Սարգիս միջոցաւ հրատարակուեցաւ, և սրովհետեւ ազգայինք յարգ Բարեգործական ընկերութեան հաշիւները չանան, կը խնդրենք որ այդ հաշիւները հրատարակուին օր առաջ: Սիկա միայն մեր խնդիրը չէ, այլ շատերուն, մանաւանդ նոյն իսկ Բարեգործ. ընկերութեան անդամ եղող և ներկայ չգտնուող անձերունն ալ է. կ'իմանան կամ կը հասկնան արդեօք ընկերութեան կառակալատար մնացող անդամները, հաշիւ կ'սեղուի, և հաշուին հետ եղած գրամն ալ ապահով տեղ մը շահու գրուիր:

Սեր մեր գրածներուն համար բարեգործական ընկերութեանն պատասխան մը կ'ըստեսէինք, բայց չէ թէ վերի կցիտուր և անյարիր պատասխանը. մեր գրածներուն չինծու պատմութիւն և զրպարտութիւն ըլլալը այն ապէն կը յայտնուէր, երբ ինչեքու թեան հաշիւը և պատրաստ գրամը ի միտսին ծանուցուէր:

Սեր որ Բարեգործ. ընկերութեան գէմ ոչ թշնամութիւն ունիմք, և ոչ ալ որեւիցէ յօգուտ Վրդին կազմուած ընկերութեան մը համար այդպիսի ոգի մը կրնամք ունենալ, կը խնդրենք որ հրատարակեց գողափորը շտկելու և մօթերը հանդարտեցնելու համար, կամ գոնէ մեր ըսածները չինծու և զրպարտութիւն ըլլալը ապացուցիւ հաստատելու և ընդմեջ պղտիկ ձգելու համար (ինպէս կ'ըսուի և կ'ուզուի ալ) ընկերութեան բոլոր հաշիւները հրատարակեն: Այս ընկերութիւնը շնամիր քանի մը հոգւոյ մէջ կազմուած ընկերութեան մը որուն բաժանորդաց թիւը սահմանաւոր կ'ըլլայ, և նպատակը ուղղակի իրենց կը վերաբերի. քանի որ նպատակը Վրդին բարիք մ'ընել է, և մանաւանդ քանի որ բաժանորդներն աւելցնելու սկզբունք ունի, տարուէ տարի հաշիւ տալու իր ընկերներուն, և օրագրաց միջոցաւ ալ բոլոր ազգայինց հաղորդելու պարագայնովն ունի. որպէս զի ընկերութեան օր առաջ արդիւնաւոր յառաջ գիմութիւնը տեսնուելով, բաժանորդ ըլլալ ուղղունք ալ գտնուին: Երբ Պեշեքթաշի Հայկողեան ընկերութիւնը, Լանկայի Ռատու մնասիրաց ընկերութիւնը, Իգլիթի Վաթատասիրաց ընկերութիւնը և ուրիշները իրենց հաշիւները կը հրատարակեն, ինչ իրաւամբ Բարեգործական ընկերութիւնը իր հաշիւները չպիտի հրատարակէ, մեծ ըլլալուն կամ մեծ ա-

մեծներէ բաղկանալուն համար այսպիսի ուսանանքներ հաճախ թիւն մը պիտի ունենայ . . . մանաւանդ այսպիսի ընկերութիւն մը որ Բաղձախի ընկերութիւնն որ իրմէ Բաղձախի Բաղձախի . . .

Իսկ մ'ալ կայ, որ շատեր, ինչպէս նաև ընկերութեան ներքին չբանաւոր բաժանորդներ ալ կը հարցնեն, թէ ընկերութեան գիււանք ինչու համար լրագրի միջոցաւ հրատարակուի, և երկրորդ տող գրով առ իւրաքանչիւր ընկեր հրաւիրագիր չարկէր, ասոր բացատրութիւնը ի հարկէ շատերու համար հետաքրքրական է. ընկերութիւնը ի հարկէ ունի տուժար մը, որուն մէջ բոլոր ստուի տուող ընկերներուն տնտեսները արձանագրուած են, և ի հարկէ երկու տող հրաւիրագիր մը տպելու համար քանի մը դրուշ կամ ընկերութեան տնտեսներ, կամ թէ որ անոր միայն հասցնել չուզուի, ընկերի մը քստիէն կրնայ հոգացուիլ, ինչպէս կ'ընեն պատիկ ընկերութիւնները:

Եւս գիտողութիւնները կը խնդրեմք վերի նամակը ստորագրող Պ. Բաղձախի, որ ներկայացնէ ընկերութեան ընդհանուր ժողովայ մէկ օրինակ որ նիստին մէջ. և ըսէ նաև որ չէ թէ տաւաններ մեր, այլ շատերու կողմանէ ալ են այս գիտողութիւնները, որոնք յուսով են թէ օրինակութիւն սիրող և ուղղող անձերու խումբ մը կը համի գոհացուցիչ պատասխան մը տալ:

Իհաւասիկ Պանորմայի վերջին ցաւալի անցրին նկարագիրն եղող հետեւեալ նամակը այս անգամ կը հրատարակենք:

Պ. Բաղձախի

Պանորմա՝ որ Պոլսոյ շատ մեծաւորութիւն ունենալով, ի հարկէ անոր օրինակին ալ հետեւեալ փոփոք պէտք էր ունենար. ընդհակառակն ցաւօր որտէ կը նկատենք որ իւր ուսումնասիրութիւնը քանի մը անգամ յայտնուած ատեն անմիջապէս յակամայ ինքզնուամէն էր. պատճառ. որովհետեւ Պանորմայից երկար տանէն ի վեր միապետական ուղեւոր ծառայող իշխանաց ձեռքը իրաւորիկ ըլլալով (որոնց ձեռքէն ազատուած արտիս ըլլար, ինչէն Բ-Վ օտարի առաջ տակնութեան մը համար բուն իսկ այն ատենուան անկանոն վարչութիւնը չը պաշտպանէր զանոնք ի մեծ արտաւթիւն ինչք՝ Հասարակութեան մը, որ տակաւ իւր արդարաւոր ծառայող Պանորմայի քանի բակին մէջ՝ իւր գաւառիներն, իւր սիրելիներն հետեւի զեգեգերէր, զիմ Վրդային վարչութեան գաւթը շարժելու նպատակաւ) անոնց անիրաւ տնտեսն ու վերիտեց ընթակց ըլլալէն չեն դադարած: Իբրեւ թէ թէ տեղ ուր Գեր. Վաշնորդը ամէն ճիշդ իմաստիկ Պանորմայի երկար ժամանակեայ յեղափոխութեան առիթ է իւր վարձարանին յարկին ներքեւ 50 և 100 Լէրէ երկար արդիւններն էտքը՝ այս երկրորդ անգամ մայրենի չեղովն դատարարական իւր տնտես մանկաւորն առնող եւ, և փափայտ իշխանք իսկ ինքեւ առաջին և կամ ժողովրդեան

համակրութիւնը գրաւելու համար առջի բերան ուսումնասիր ձեռնարկ և հնարանգեցան Գեր. Վաշնորդին սպառնալիք խառնուած յորդորով ալ: Վաշնորդին չը դադարեցան անուղղակի կերպով գանդան շարք բանցներու, որպէս զի այն բարեւոր պատիկ հաստատութիւնը իւր սկզբնաւորութեանը հետ անմիջապէս փոխանան ունենայ զի մի գուցէ միտքերը լրագրողութեան իրենց կերակուրին ապրիլը նպատի, որոնց իրաւոր արդիւն հանդիսացաւ նոյն իսկ Վաշնորդը թէ քստիւ և թէ ուսման բարեկամքը յայտնուի, ինչպէս Վաշնորդի և Վեդուի անցեալ տարուան թերթերը կը հաստատեն:

Եւս որքան որ այն իշխաններն ս. ժ. մ. ինչպէս, իրենց ետեւը հակառակ Հայերէն լեզուի դատարարութեան շարք, նախկինը տեսնելով, որն որ իրենց սիրտը կը ձախճեն, ըստ որում իրենց գլխաւոր նպատակը ժողովրդէր կը պահել իմ իրենց վստակութեանը արդարեւ, և բուն պատկառանք, յայտնուի ժողովրդէն ապառի ժողովրդէն է, սակայն սկսած անուղղակի միջոցներով յանդիման բանտարարութեան մը լուծել վերջին ամէն անգամ, որոնք Վաշնորդը կը սիրեն և վաշնորդին յարաւոր ինքնան դրամով նպատակ էն: Մանաւանդ որ իշխանաց պարագայով կամ առիթ յայտնի խոսելով ջրալիքն ինչ (Գ. Երկար) որ Տերութեան քաղաքականութեան պաշտօնակար մը ձեռք տեղական կառավարութեան ժողովայ անգամ կարգիլ իրեն պատահի թիւն սկսելով, ոչ թէ իւր նախկին անկախութեանը լրագր մը տուաւ, այլ հետաւոր էրաւ գանդան անկի ընդարձակելու բոլոր Պանորմայից երկար արդիւնները համար: (Եւս անձը որ Վաշնորդը, Պանորմայի և Բ. Գրան արձանագրութեանց մէջ նշանակուած և ազգային գործերու մէջ ձեռնամուխ չըլլալու համար յատուկ հրամանագրով մը արգիւտուած, նաև վերջին բերս աղագոսեցութեան մը համար լրագրային ազգային վստակութեան զրկուած և հետեւոր լրագրողաց ցանկէն իսկ արտաքուստ էր. այս անձը որ մտերմ բարեկամ է տեղայն իշխանի և խաղի, և կրնայ անոնց ձեռքով Վաշնորդի օգտակար ըլլալ, բայց բնական շարք թեմայի նոր տնէն շարքը հասցնելու անհիշք կը համարեն, այս անձը որ ամէն տան կը յաճախէ կառավարութեան ժողով, և զրկել թէ օրն ի բուն նոր դատար տեսնելու, և ժողովարարը կեղծ թիւն կը ըստան. այս անհամ անձը որ մասնութիւններով խիստ ծարպիկ է նոր դատար յարաւորութեան, որպէս զի երկու կողմէն ալ վստակութեան դուռ բացուի իրեն, այս անձը որ իւր պատասխանութիւնը առիթ կառարար ընելու համար մեղմ էր մը յիշ կը ձեռնարկէ կառավարութեան իւր համաժողովներուն տարազարկութեանը, որպէս զի Վաշնորդը, հրաժարեցնէ և հետեւոր վարձարանին անհետ ընէ հայկաւանութեան ուսումը: (Ինչու. վստակ զի Վաշնորդը ուսումնասիր է, վստակ զի ժողովրդեան բարեկամ է. վստակ զի իրենց անիրաւ համայն չը հնարանգիր. վստակ զի իրենց ստան ուսումը հաստատուած է վարձարանի մէջ. . . ուստի հետեւոր դաշնակցեացիք է. . . է. . . գործնական բան. ընդհանուր առջի գաւթակցեացիք համարեալ մը իւր գաւթակցեացեացեացեաց կեղծը վերջէն շարքը, որոնք գաւթակցեացիք քաղաքի կը համար, ձեռնի) այս անձը որ Վաշնորդութեան գործարարութեանը անհաշտ լինելով է, և լրագրական խորհրդայ անգամ շնորհակալութեան և նոյն ժողովայ ազգային դատարար խաղաղարար կանգնելու իրաւունքը իւր վստակութեան կարճացնելու համար սիրտը ծախելով է իրաւունքն արհաւիր ընձիւն է որ առիթ կ'ընէ, կ'աղաղակէ, կ'ընէ կը հանցներ անոր. և շուտ մը իւր սպառնալիքը կը կատարէ. և թաղ. խորհրդայ խաղաղացեաց մեծը կրկին կառավարութեան ժողովայ տեսնել կուտայ. վերջապէս այս անձը յայտնուի թաղ. խորհրդայ անգամները ցրուելու և Գեր. Վաշնորդին ուսումնասիրութեան փոփոքը օրնացնելու. անանկ որ անհաւան Պանորմայի նոյն նպատակով խորհրդայն աղագոսեցութեան ժողովը շրջակայում, առնոց ժողովի միտաւոր արարեցաւ, որովհետեւ Վ. Գրան ինքնան անգամ չէ և յանի որ անգամ չէ, և ոչ մէկ ժողով յարաւորութեան կրնայ ունենալ առնոց մը: Կրկնուի ջրալիքն իրաւունքն որ և անուղղակի հարաւոր Եւս Վաշնորդը և Պանորմայի արտաւթիւն վերադարձ, որուն վերջ կ'ընէ իւր կայանայ իսկ Վաշնորդութեան հայտարարութեանը և կրկին թաղ. խորհրդայ կայմելու համար ստանալիք հրաժարի լրագր, որուն անհամար կ'աղաղակէ ինչք հրապարակութեան մը, որպէս զի նոյն կայմելիք լրագր. խորհրդայ ինչ ոչ աղագոսեցութեան խաղաղարարութեան, գոնէ զպոլսոյ յաւաքողութեանը հակա խորհրդայ:

Պ. Խմբագիր .

Չեք պատուարին Հանդիսին 55 թուոյն մէջ Ն. Ս. Թաշ Զեան ստորագրու թղթով յայտարարեց, որ խնամքը, նախաձեռնութիւն մը կը պարտաւորէր, անցեալներու մեր հրատաւ. բարձր Բաժնեկալիքին նոսրեաց Հայաստանէն Ս. Եփրեմեայ անուն տնտիւսի վերայ, մեր նպատակիս այս էր որ այս մասին հմուտ ազգայնաց ուշադրութիւնը գործնու, և եկեղեցական երբեք կանոնաւորութեան խնդիրը յազդէ. ուստի առայժմ այս մասին հրապարակու խօսեալ յոժարութիւն չունինք, և թէ յիշեալ յայտարարութիւն մէջ չգտնուին անդիսին կէտեր որք ահա մայր ստիպեցին դեղ գիտութեան խնդիրը յայտնել :

Յիշեալ յայտարարութիւնը իմաստն է, թէ մենք Էսքա կան, երբեք յիշումն տրամադրած ենք, մեր քմայր յար. մարդերով գտնենք, թէ, չափերու մասին մեր բնութեամբ սխալ է, և թէ Պ. Ս. Մինեճեան մեր տեսլիքը մերկէր է, և այլն :

Այնք եկեղեցական երբեք եղանակներուն անփոփոխ մնալուն Չեք յայտարարեցին, որպէս իմեն ենք, և զմեզ ի մօտոյ ձաւ. չափերը յաւ գիտնի զայս, սակայն այսօրուան օրս ամեն շարա. կանոնիս այնչափ ստորեք կերպին իրարմէ, որ ստիպուեցանք այս Բաժնեկալիքին Բաժնեկալիքին մէջն ամենեւն հաստատել, պարզ ընդունելով, հմուտ անհմուտ շատերուն երգեցումներին, հայե. թին խաղերով զանազան օրինակներու, բնորոշ շարակցանոց խա. դերուն, և Հայաստանի եղանակներու հետ ալ բաղդատել, և մինչ մէջ երբեք երկարութիւնը միատու լրացնելէ զինի, հմուտ գունեղ գիտութեանը յանձնել իբր կարծիք քան թէ վճիռ : Հետեւեալ մեր կարծեցաւ փոփոխութիւնը այնպիսի անարդ. կէտեր էին որոնք գործնական ըրած էինք երբեք Հայան կանոն. թիւեր իբր արագ աւելի պարզ յոյսներու համար, և փոփա. հաւթեման կրնանք ըսել որ մեր բովանդակութեան մէջն երբեք եղաւ համաձայն էն ի վարդոց անտի ստիպական եղած ընդ. համար եղանակներուն, անկողմաներ քննիչ մը կրնայ բաղդա. տել զայս, ուստի չենք զարմանար երբ անոնց մասնաւորաց ձա. շակին անախտ իր գայ : Այնք հետեւելով շատ մը հմուտ ան. ձանց կը կարծենք, թէ ինչպէս մեր նախնայ յիշումն ճշգրտ. թիւերը գտնելու համար անցեալ դարու անոն չենք կրնար հե. տել իրարմէն, ուստի և եկեղեցական երգերը երբ կուզենք բարեկարգել, կը հարկադրենք քննել, կարգադրել այնպիսի քա. նի մը կէտեր, որք գիտական բնագիտութեան մը առջեւ իբր եղծումն կը ներկայանան, և որոյ նորաձեւութիւն և գարաւոր անկանոնութեան ուղղած արաւաղութիւնը ըլլալը կ'արդարեւ ց. զի, այս, մեր եկեղեցական երգերը ճիշդ եղածուն պէս կրնան գրգռել եւրոպական խաղերով, այլ պէտք չէ համաձայնեցնել մի. մեանց եւրոպական խաղերու օրինքը, որեւէան ճաշակը, պար. զութեան, արդի ստիպութեանը, հնութեան, աղբյուրի բանա. հրատեւութեան, զոր բնեւէ համար երբ և իցէ պիտի ըլլան այնպիսի կարգադրութիւնը, որք ունակութեան ստուգելին հե. տելուց, իբր դիպէ Խորհրդաւորութեան, և արեւելեան — տաճկական երգաժողովութեան ճաշակին փորձողաց աշտը իբր եղծում պիտի երկնի : Այնք ըստ մեր կարեաց աշխատեցանք համաձայնեցնել միմեանց վերայից ալ կէտեր, և անկեղծաբար բռնով շնորհա. կալ կըլլային որ աւելի հմուտ անձներ մասնաւոր յայտարարութիւն ստորագրեն, մեր ըրած եղծումները, լալիքս օրակները, ինչպէ. թաւ իբր ընդհանուր հմուտ ցոյց տուած անհատն իմանք, զորանոր անպարտաւորութեամբ ըլլար, արդ ոչ միայն մեր հետա. քերքութիւնը գտնելու համար, այլեւ արդին ալ ծառայողութիւն մը ըրած կըլլար, ըստ մը ծառայելով այս մասին խնդրոյն վերայ : Սակայն այս մասին մասնաւորով մը պէտք է եղեր, խնամա. լանք մեր կարծիքը բացատրելիք և թէ աւելի հմուտ ան. ձանց կարգանէ աւելի զօրաւոր փաստերով հակառակը ասոյ. ցոյցով, չենք դանդաղիր ընդունել :

Եւ թէ Պ. Ս. Մինեճեան մեր տեւոր չէ ընդունել, մեզ փոխել չէ : Սակայն մեր չենք ըրած թէ անի մեր ներկայ Բա. ժնեկալիքութեան հաստատած է, ուրն հարկ մը չենք աւա. ներ : Այնք 4—5 տարի առաջ մեր ըրած մեկ փորձը (որուն շարժանք կարեւորութեան ալ չենք ուղեր երբեք) յիշած էինք գիտարարար այն պատճառով որ Պ. Գ. Երանեանի վախճանած առեւ ի Պօրիս չգրելով, տասն ամիս յետոյ մեր վերադարձին երբ տեսանք որ նորա թով եղած մեր տեսլիքը կարծում էին, կանոնեցանք որ գտնել այնպիսի մեկուն մը ձեռք անցած ըլլան որ յանգրին իւրեան սեփականել, թէ հան. գտնելոյն յղացած անդիս գաղափարը և թէ մեր բաղձօրեայ աշխատութիւնը, զոր կրած էինք առաջին անգամ, եկեղեցա. կան երգերը եւրոպական խաղերու անկող ի սկզբանեղ համա. ձայնեցնելու առեւ : Թէ և հրապարակու կը յայտնենք այժմ որ նոյն օրինակներուն թէ բնագիրը և թէ ընդ օրինակութիւնը ձանշելէ զատ ամենայն փաստ ի ձեռքն ունինք յայտարար անոնց

մեր ձեռագիրն ու թարգմանութիւնը ըլլալուն, ինչպէս բարձր թիւ ակնաւոր փախեր և զանազան փառեական գրութիւնը որ մեր մօտ պահված են : Ահա նոյն օրինակներն են որ հան. գտնելուն ձեռք Պ. Ս. Մինեճեան ոչ միայն հաստատած ալ և ստորագրած է, և որ ինքն ալ կը խոստովանի այսօր :

Այնք եկեղեցական եղանակները աղբյուրի գարաւոր յեղա. փոխութեանց և կանոնաւոր ձայնագրութիւն ալ ընդունան պատ. ձառաւ, և եղծման եղծակալ էին բնականաբար, այսու ամենայ. նիւ մեր այն նախնի գրիները որք թէ սխալ և թէ ուղիղ իրենց վարժապետն ամբողջ իբր պատգամ բունելով չեն ուղեր յայ. տնի սխալն անգամ ուղղել և կամ նշանակել մը փոփոխել, տա. կաւին ասոնք իբր ասանդակաւ պէտք է համարուին և ոչ եղծող :

Սակայն եկեղեցական երգերը չեղծողն արաւաղեցան այն առեւ, երբ տաճկական մեզի կրտճաղութեան ճաշակն սխալ. մուտ գտնել եկեղեցոյ մէջ հակառակ որոյ վէճ պարզու. թեան

Այնք ասեւ, երբ ասանդակաւ մինչեւ արեւադարձի, նաւ. ջրօրինեայ, արաւաղաւ, և այլ երգոց կողմանիները մեծ մասամբ հիմնովին փոփոխուել և ալ աւելի անկանոնութեան մէջ ըլլա. նիւ գինի, բուն իսկ շարակցանի վրայ ալ շատ դժուար խորհրդա. լիւն է կան միմիայն նորաձեւութեան և ոչ երբեք կանոնաւոր. րութեան բաղձանքով . . . և որոյ առթիւ շատ ակնաւոր անձանցմէ զանազան գանգատներ ալ կ'ըլլան

Երբ, եկեղեցին իբր հասարակաց հանդիսատէղի նորոքնակ աղաքանակ իւրեւ ձանձուր կանոններ զարմանք նորոքնակ եղանակա. ւան հայր ասորք մը, քեզ արդեւ մը, են, են, սխալ հնա. թիւ որով արդէն դարձեալ ընդունին ստիպուեցան կամ նորն ուսանել և կամ պաշտօններն ձգել. ձայնաւոր աշակերտք ալ ամեն օր նորոքնակ քեզ արդեւ, ամեն հայր ասորք ուսնելով գը. լալ ինքին ուսեցաւ, որով գրեթէ ժամանակութեան ուսնելու ա. տնն չունեցան, հետեւեալ օր ըստ օրէ եկեղեցական երգը մա. նաւոր շարակցան հմուտ անձանց թիւր գրաւի կերպով պիտի սեղու վրայ է, մինչեւ անգամ քահանայից գտնէ, և գտ. յէ օր մը պիտի ստիպուի աղբը դարձալ ալ ամանկան վճարել թէ մը սղեկը գտնելի բաւական թուով : Այսու ամենայնիւ ճշմարտութեան մէջ որ աղբայն ամեն մէկ դարձող մէջ ձաւ. նաւորի դաս կայ, ըսել է որ ամենեւն աւելի ծախք կ'ընէ աղբը տար համար և առկաւին արդիները շատ քիչ է, պատճառ. վասն զի գէթ իւր սահմանին մէջ կանոնաւոր ուսնել ձե. տած չէ այս դասը, և ինչպէս կանոնաւորել է

«Ար ունիցի ականջ լսելոյ» լսելոյն :

Աղբը նոյնպիսի անաւոր ըստ օրէն ի վեր մեծ համակրու. թիւն ցուցուց այս ուսնան, և կը կարծուիք թէ գէթ այս մը ընդով եկեղեցական եղանակները պիտի գիւրանան և հետեւա. բար տարածվին, սակայն փորձը ասոր հակառակը ցոյց տուաւ, և քանի որ հայկական ձայնագրութիւնը որեւէ բան—տաճիւ. կան բաղձանքով եղանակներն չէ գտնուած գէթ մասամբ ի. շար, այս մասին ամեն շտը ի հարկն ոչնչ, պիտի ըլլան, վասն զի երբ տարիներով փորձաւու անձանց շատերն անգամ տաճ. կական եղանակներու մասին ամեն կերպով հմուտութեան չունե. նախն կը խոստովանին, պարզի աշակերտ մը ի հարկէ չկրնար հմուտութեան ստանալ, ուստի հայ ձայնագրութիւնն ալ ուսած չկրնար ըլլալ, և ինչ հարկ է Հայ մանկաւորն տաճիական երա. ժողովութեան լալիքներն իման մէջ գեղեցիկ

Ըստ մեզ այս ուսնելքը յատկանշու համար, միմիայն ընդունութեան թիւն ունեցող ձայնաւոր աշակերտաց այնչափ եղա. նակ և կանոն պէտք է ուսնել հայկական կամ եւրոպական ձայնագրութեամբ, որչափ որ առայժմ եկեղեցական եղանակ. ներու համար անհրաժեշտ պէտք է, միանգամայն ցարգ. եղա. ձեն աւելի գիւրին կերպով աւանդելով զայն :

Այս գիտմամբ հայկական ձայնագրութեան գաղափարը մ'ալ կարգադրած ենք ըստ կարեաց, զոր կը յուսանք փորձով ալ կատարելագործել :

Ի վերջ քանիս կը յայտնենք նաւ թէ մինչեւ որ եկեղեցա. կան երգոց վրայք արդէն ծանուցած մէկ քանի գիտութիւն, ներքին չհրատարակենք այս մասին բնաւ խօսելու չենք թէ և ա. ռարկութիւններ ալ ըլլան հրապարակուա . . . ի. Ս. Տալիքեան :

Քաղաքական Ժողովը երեկ ի Ղալաթիա ըրաւ իր շար. թական նիստը 7 անգամայն ներկայութեամբ և կը լսենք որ ն. ընտիր 5 անգամներն ալ իրենց հրաժարականը խրկեր են